

Valiyev Islom To'lqin o'g'li

Buxoro Davlat universiteti san'atshunoslik fakulteti musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedrası Vakal an'anaviy xonandaligi ta'lim yo'nalishi

Annotatsiya: Ushbu maqolada biz Shashmaqomning nasriy va muammoli bo'limlari o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlikni ko'rib chiqamiz, an'anaviy o'zbek musiqasining ko'p qirrali qatlamlarini ochib, bu ikki guruh musiqa tajribasini qanday boyitib, jonlantirishini o'rganamiz. Tadqiqotlarimiz orqali biz Shashmaqomni madaniy boylik sifatida belgilaydigan chuqurlik, murakkablik va badiiylilikni yoritishni va tez o'zgarib borayotgan dunyoda o'zbek musiqa an'analarining doimiy dolzarbligini ko'rsatishni maqsad qilganmiz.

Kalit so'zlar: shashmaqom, musiqa, ohang, san'at, nasr, mushkilot, an'analar.

An'anaviy o'zbek musiqasi o'zining ohangdor notalari va she'riy lirikasi doirasida ko'p asrlik an'ana va hikoyalarni o'zida mujassam etgan madaniy meros xazinasidir. O'zbek musiqiy ifodasining zamirida O'zbekiston musiqa manzarasining boy gobelenini o'zida mujassam etgan hurmatli janr Shashmaqom yotadi. Shashmaqom doirasida musiqaning murakkabligi va go'zalligini shakllantirishda ikki xil guruh – nasr va muammo bo'limi muhim rol o'ynaydi. Nasr bo'limi Shashmaqomning murakkab ohanglari va lirik qissalari barpo etilgan poydevor bo'lib xizmat qiladi. Saraxbor, Talqin, Nasr kabi elementlarni o'z ichiga olgan nasr bo'limi chuqurroq izlanishlar uchun zamin yaratuvchi mavzu va motivlar bilan tanishtirib, musiqiy sayohatga zamin yaratadi. Nasr bo'limining har bir komponenti kompozitsiyaning mavzuiy uyg'unligi va hissiy teranligiga hissa qo'shadi, tinglovchilarni jozibali va chuqur hikoya orqali boshqaradi. "Shashmaqom"ning muammoli qismida nasrning an'anaviy tuzilmalaridan chekinish, yanada murakkab mavzular va musiqiy variatsiyalarga kirishish taklif etiladi. Shashmaqom nasri bo'limi kabi sho'balik an'analarga qarshi chiqadi va

musiqiy ifoda chegaralarini kengaytiradi, ijrochilar va tomoshabinlarni o'zbek musiqa an'analari doirasidagi ijod va talqinning yangi sohalarini kashf etishga chorlaydi. Muammoli qism yangilik va tajriba maydonini ifodalaydi, bu yerda rassomlar klassik motivlarni qayta tasavvur qilishlari va Shashmaqom matosiga zamonaviy ta'sirlarni kiritishlari mumkin. O'zbekistonning boy madaniy merosi o'zining an'anaviy musiqasi bilan mujassamlangan bo'lib, Shashmaqom e'zozlangan musiqa janri sifatida alohida o'rin tutadi. Ko'p asrlik an'analarga asoslangan "Shashmaqom" asari murakkab ohanglar va she'riy lirikalarni birlashtirib, O'zbekiston tarixi va o'zligini aks ettiruvchi tovush gobelenini yaratadi. Shashmaqom tuzilishida markaziy o'rinni ikki xil guruh tashkil etadi: nasr va muammo bo'limi. "Shashmaqom"ning nasriy bo'limi musiqiy kompozitsiyaning asosini tashkil etib, keyingi ohangdor va lirik izlanishlar uchun zamin yaratadi. Saraxbor, Talqin, Nasr kabi elementlarni o'z ichiga olgan nasr bo'limi tematik doirani o'rnatadi va tomoshabinlarni musiqiy hikoyaning asosiy motivlari bilan tanishtiradi. Nasr bo'limidagi har bir element o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lib, musiqiy aranjirovkaning umumiy tuzilishiga hissa qo'shadi. Saraxbor kirish qismi bo'lib, bo'lajak musiqiy sayohatning mohiyatini aks ettiruvchi ohangdor muqaddimani taklif qiladi. Talqin tinglovchilarni kompozitsiya ichidagi keyingi ifodalar uchun zamin yaratuvchi motivlar va mavzular ketma-ketligi bo'yicha boshqaradi. "Nasr" o'zining murakkab ohanglari va she'riy teranligi bilan nasr bo'limiga yopilish tuyg'usini olib keladi, "Shashmaqom" ijrosining muammoli bo'limiga o'tishga zamin yaratadi. Birinchi guruhning prozaik elementlaridan farqli o'laroq, "Shashmaqom"ning muammoli bo'limi musiqiy aranjirovkaga yangicha murakkablik va badiiylik ko'rinishini kiritadi. "Shashmaqom nasri" kabi bo'limlarni o'z ichiga olgan muammoli bo'limda ham ijrochilarni, ham tomoshabinlarni o'ziga tortadigan chuqurroq mavzuli izlanishlar va musiqiy variatsiyalar o'rganiladi. Muammo bo'limidagi shoxchalar an'anaviy shakllardan voz kechishni ifodalaydi, mumtoz o'zbek musiqasining yangicha istiqbollari va innovatsion talqinlarini taklif etadi. "Shashmaqom nasri" bo'limi muammoli bo'limning muhim tarkibiy qismi sifatida an'anaviy o'zbek musiqasi sohasidagi

evolyutsiya va tajribalarni namoyish etadi. An'anaviy tuzilmalar chegaralarini kengaytirib, zamonaviy ta'sirlarni o'zida mujassam etgan holda, muammoli bo'lim Shashmaqomning azaliy san'at turiga yangi hayot bag'ishlaydi, musiqachilar va musiqa ixlosmandlari o'rtasida suhbat va ilhom baxsh etadi.

Xulosa:

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, "Shashmaqom"ning nasriy va muammoli bo'limlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik o'zbek musiqa an'alarining jo'shqinligini ko'rsatadi. Ijrochilar ushbu asosiy elementlarni qayta talqin qilishda va qayta tasavvur qilishda davom etar ekan, Shashmaqom ham O'zbekistonda, ham undan tashqarida tomoshabinlar orasida aks-sado beradigan jonli va rivojlanayotgan san'at turi bo'lib qolmoqda. Nasr va muammoli bo'limlarning nozik jihatlarini o'rganish orqali biz an'anaviy o'zbek musiqa san'atini belgilab beruvchi hunarmandchilik va san'at mahoratini yanada chuqurroq anglab, Shashmaqomning avlodlar uchun madaniy boylik bo'lib qolishiga ishonch hosil qilamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oripov, A. Turon tarixi jurnali. T. 2012. – B.3.
2. Yunusov, R. Faxriddin Sodiqov. T. Musiqa. 2005. – B.13.
3. Rajabiy, Yu. Musiqa merosimizga bir nazar. T. G'.G'ulom. 1978. – B.31.
4. Mandelbrot, B. Fraktal'naya geometriya prirodi. M. IKI. 2002. – B.14.
5. Matyoqubov, O. Maqomot. T. Musiqa. 2004. – B.27.
6. Rajabov, I. Maqomlar. T. San'at. 2006. – B.41.